מיסתחון מיא נסבין ידיכון [א] ומתני על כל יומא. *רבי זעירא סליק גביה רבי אבהו לקיסרין אשכחיה אמר אזל למיכול יהב ליה עגולה דקיצי אמר ליה סב בריך אמר ליה [ב] בעל הבית יודע כחו של כברו. מן דאכלון אמר ליה סב בריך אמר ליה חכם רבי לרב הונא אנשא רבה והוא הוה אמר הפותח הוא חותם. מתנית' פליגא על רב הונא *דתני סדר נטילת ידים [ג] עד חמשא מתחילין מן הגדול. יותר מיכן מתחילין מן הקטון באמצע המזון מתחילין מן הגדול לאחר המזון מתחילין מן המברך לא שיתקין עצמו לברכה. אין תימר הפותח הוא חותם כבר מתוקן הוא. אמר רבי יצחק תיפתר באילין דהוה עלין קיטעין קיטעין ולא ידעין מה מברכה:

הלכה ג מתני' *בית שמאי אומרים מקנח ידיו במפה ומניחה על השלחן ובית הלל אומרים על הכסת: **גמ'** מתניתא בשלחן של שיש ושל פרקים שאינו מקבל טומאה מה טעמון דבית שמאי שלא יטמאו משקין שבמפה מן הכסת ויחזרו ויטמאו את ידיו. ומה טעמון דבית הלל לעולם *ספק משקין לידים [ז] טהור

דבר

שהם נוטלין מים לנטילה תטלו ידיכם אף בשחרית והיו מתנין על כל היום לסמוך על כך: אשכחיה. ר' אבהו ואמר לו שילך לאכול ולסעוד עמו ונתן לפניו ככר לחם לבלוע וא"ל סב ובריך המוליא: אמר ליה. רבי זעירא. בעל הבית יודע כחו של ככרו כלומר אתה הוא הבעה"ב ועליך לבלוע מן ככר שלך ולברך: מן דאכלון. לאחר שגמרו לאכול א"ל ר' אבהו לר"ז סב ובריך ברכת המזון: א"ל חכים רבי. אם רבי מכיר לרב הונא שהוא אדם גדול בתורה והיה אומר שהפותח והוא הבולע הוא חותם ומברך ג"כ ברכת המזון: מתניתא. ברייתא פליגי על רב הונא דתני בתוספתא פ"ה סדר נטילת ידים ממים אחרונים עד חמשה שאוכלין ביחד מתחילין מן הגדול יותר מכאן מתחילין מן הקטן עד שמגיע לחמשה וחוזר ומתחיל מן הגדול: באמצע המזון. סיפא דהאי תוספתא ואמזיגת הכוס קאי דקתני התם סדר למזיגת הכוס בתוך המזון מתחיל מן הגדול לאחר המזון מתחילין מן המברך: לא שיתקין עצמו לברכה. לאו הא דמתחילין מן המברך אלא כדי שידע שהוא יברך ויתקין עצמו לכך ואין תימר כרב הונא דהבולע הוא מברך כבר מתוקן הוא לברכה זה שהיה בולע ולמה עושין עוד סימן אחר: תיפתר. הך ברייתא באלו דהוו עלין קיטעין דהוו עיילי פיסקי פיסקי לסעודה ולא הסיבו כולם ביחד בתחלה והלכך לא ידעין מה מברכה מי הוא המברך להם שלא היו שם בשעת ברכת המוליא ועושין עכשיו סימן לידע מי הוא המברך:

הלכה ג מתני' ב"ש אומרים מקנח ידיו במפה. מנטילת מים לאחרונים ומניחה על השלחן ומקנח בה ידיו תמיד מזוהמת התבשיל ולא יניחנה על הכסת שהוא יושב בה גזירה שמא יהיה הכסת טמא ויהיה משקה טופח במפה מחמת ניגוב ידים ואותו משקה כשנוגע בכסת נעשה ראשון דלעולם

משקין נעשין תחלה ויחזור ויטמא את הידים כשמקנח בה תמיד תוך הסעודה אבל בשלחן ליכא למיגזר הכי דקסברי ב"ש אסור להשתמש בשלחן שהוא שני לטומאה גזרה משום אוכלי תרומה וב"ה סברי מותר להשתמש בשלחן שהוא שני לטומאה הלכך לא יניח המפה על השלחן שמא יטמאו המשקין שבמפה מחמת השלחן ויחזרו ויטמאו את האוכלין ואם יניחנה על הכסת אין לחוש כ"א שמא יטמא לידיו ומוטב שיטמאו ידים שאין להם עיקר מן התורה ולא יטמאו לאוכלין שיש להם עיקר מן התורה דראשון עושה שני בחולין מן התורה: **גמ'** מתניתא בשלחן של שיש. בספרי הדפוס מסורסת העתקת הגמרא והעמדתי כאן לפי סדר המשניות שלא נשתנו כאן מסדר דהתם. מתניתא. לטעמא דב"ש מפרש דקאמרי מניחה על השלחן ולא חיישי שמא יטמאו המשקין שבמפה מחמת השלחן משום דהכא במאי עסקינן בשלחן של שיש ושל פרקים כלומר אפי' הוא של פרקים מכיון שהוא של שיש אינו מקבל טומאה כדתנן בריש פ' כ"ב דכלים דהוי ככלי אבנים שאין מקבלין טומאה הלכך אין כאן חשש שיקבלו טומאה מן השלחן ומניח המפה על השלחן: מה טעמון דב"ש. השתא מפרש טעמייהו דב"ש מפני מה אמרי דאין מניחה על הכסת גזרה שלא יטמאו משקין שבמפה מן הכסת ויחזרו ויטמאו את ידיו בתוך הסעודה כדפרישית במתני': ומה טעמון דב"ה. דקאמרי מניחה על הכסת ולא חיישי להא דב"ש: לעולם ספק משקין לידים טהור. כלומר דהואיל ואין כאן אלא חשש ספק שמא יהיה הכסת טמא ושמא יהיה משקה טופח במפה ויטמאו את הידים והא קי"ל דספק ידים טהור כדתנן בפ"ד דטהרות ובפ"ב דידים דהידים ספקן ליטמא ולטמא וליטהר טהור וה"ה כל ספקן אם נגעו בטומאה או לא אחר שנטל ידיו משום סתם ידים לא גזרו

מסורת הש"ס

ברכות מו. כה"ע בשינוי

תוספתא פ"ה. ברכות מו:

ברכות נב: תוספתא פ"ה:

ידים פ"ב מ"ד.

עין משפט נר מצוה

טז
א מיי' פ"ו מה"ב הי"ז סמ"ג שם טוש"ע או"ח שם

יז
ב מיי' פ"ז מה"ב ה"ב סמ"ג שם טוש"ע או"ח סי' קסז סי"ד

יח
ג ע' מיי' שם הי"ב טוש"ע או"ח סי' קפא ס"ו

יט
ד מיי' פי"ד מה' שאר אבות הטומאה הי"א

פירוש מבעל ספר חרדים

כשתמלאו מים: מסתיכון. די לכון: נסבון ידיכון. שתטלו ידיכם והתנו לכל היום ולא תצטערו לבקש מים לנטילה לסעודת הערב: אמר ניזל למיכל. הזמינו שיאכל עמו: יהב ליה עיגולא דקיצי. נתן לו הלחם שרוצה לחתוך ממנו המוליא ואמר לו סב ובריך עליו המוליא והשיב רבי זעירא בעל הבית יודע וכו' כדאמר בבבלי בעה"ב בולע כדי שיבלע בעין יפה ואחר שאכלו א"ל שיברך ברכת מזון והשיב רבי זעירא מכיר רבי את רב הונא שאדם גדול הוא ואמר הפותח לומר המוליא הוא אומר ברכת מזון: עד חמשה. מבנים ועד חמשה: ואם היו יותר מחמשה מתחילין מן הקטן שהרי אחד מברך לכולן המוליא ואינו דרך כבוד שימתין הגדול אחר שנטל ידיו והוא מוכן עד שיטלו כולן: באמצע. המזון בין תבשיל לתבשיל כדאמר הבבלי נטילה בין תבשיל ותבשיל רשות: מן הגדול. שהרי אין צריך לברך ומיד אוכל כי כל א' היה אוכל לבדו על מטתו: מן המברך. מי שעתיד לברך בה"מ: לא שיתקין. כלומר למה נותנין תחלה במים אחרונים למי שעתיד לברך לא כדי שיתקין עצמו ואם אתה אומר הפותח וכו'. ומשני תיפתר הברייתא כגון שלא נכנסו כל המסובין יחד אלא מעט מעט ולא בירך אחד המוליא לכלן יחד ואז לא ידעו מי יברך ברכת המזון לכך נותנין למי שיסכימו שיברך כדי שיתקן עצמו:

מתני'. מקנח ידיו במפה. מנטילת ידים ממים הראשונים: ומניחה על השולחן. ומקנח בה תמיד מזוהמת התבשיל: וב"ה אומרים על הכר או על הכסת. נמי שרי להניחה וטעמייהו מפרש בגמרא. הרמב"ם פי' מקנח מנגב ופירוש מפה היא היריעה הפרוסה על השלחן וכסת הוא המכבד שישב עליו מצמר או ממשי או מפשתים וב"ש אומרים שמא תהיה הכסת טמאה ונטמאו המשקין אשר במפה וכל מי שיקנח במפה ההיא יטמא ידיו וב"ה אומרים שמא יהיה השולחן טמא ונטמאו המשקין אשר במפה ויטמאו האוכלין וב"ש אומרים שכל שלחן ענינו כך אסור להשתמש בו וכל זה נוהג על העיקרים שיתבארו לך הכל במקומו במסכת טהרות ופרה ומקואות וידים וטבול יום עכ"ל הרמב"ם: **גמ'**. מתניתא בשולחן של שיש וכו'. להכי אמרו ב"ש דמניחו על השלחן דאין לחוש שמא השולחן טמא וכשמניח המפה על השולחן מקבל טומאה מהשולחן ע"י המשקין וכשיקנח ידיו יקבלו טומאה ממשקין שבמטפחת דנעשו תחלה ויטמאו את הידים ונמצא אוכל בידים מסואבות שמפני חשש זו אמרו ב"ש שלא יניחנה על הכסת: של שיש ושל פרקים וכו'. או של פרקים אפילו היה של עץ או מתכת ולאו דוקא כולה שיש אפילו מחופה בשיש בתר חיפוי אזלינן וטהור בכלי אבנים כדתנן בסדר טהרות ריש פרק כ"ב דמסכת כלים ולא תיקשי לפלוג בשולחן גופיה בין מקבל טומאה לאינו מקבל די"ל דרוב שולחנות שלהן היו של שיש או של פרקים ודבר בהווה ולהכי לא קאמר תלמודא מתני' בשולחן טהור שלא קבל טומאה אלא בשולחן שלעולם אין מקבל טומאה מעיקרו כהווה: מה טעמיהון דב"ש. דאסרי להניח המפה על הכסת: משקין שבמפה וכו'. פירש"י בבבלי כאן שמא יהא משקה טופח עליה מחמת ניגוב הידים ויחזרו ויטמאו את הידים כשמקנח בה ידיו תמיד בתוך הסעודה ויטמאו: ספק משקין. שמא משקה טופח על המטפחת שמא אינו טופח:

טהור

מראה הפנים

דאמר רבי אבהו מטמיה דאורח מברך ותירצו דהא דר' אבהו מיירי כשהבעה"ב מיסב עמהן והא דרב הונא ולר"ז מטמיה דר' יוחנן דסבר כוותיה דרב הונא בשאין בעה"ב מיסב עמהן דהגדול הוא הבולע והוא המברך. ואכתי איכא למידק דהא הכא ר' אבהו היה מיסב עמהן וא"כ מ"ט דר"ז דלא בעי למיברך. וגם לר' אבהו איכא למידק בלאו הכי דאם בעה"ב בולע מאי דעתיה מעיקרא דא"ל לר"ז ליבריך לן מר. והנה הרשב"א ז"ל תירץ לקושיא זו על ר' אבהו דיש לומר דשאני ר' זירא דהוה ליה בסעודה זו כבעה"ב דמחמתיה עביד לה יומא טבא לרבנן עכ"ל ולפי זה מתיישב הכל דר' זירא סברא דר' אבהו מחזיקו כבעל הבית בשעה זו אלא דלא קיבל עליו ר"ז ולא רצה מפני כבוד ר' אבהו שהיה מיסב ג"כ עמהם וא"ל לא סבר מר להא דר' יוחנן דבעה"ב בולע ואתה הוא הבעה"ב וכשהגיעו לברכת המזון א"ל ר' אבהו א"כ שהחזקת עצמך לאורח אורח מברך והשיב לו ר"ז לסברתך דמעיקרא שהחזקת אותי כבעה"ב ואתה כאורח א"כ אתה הוא הגדול שבסעודה וכיון שאתה הוא הבולע אתה הוא המברך ולסברת התוס' מתיישב ג"כ קושיא דהאי פ"ס מהאי ברייתא על דרב הונא והתם מייתי לה נמי הך ברייתא שם ע"ב ולא מדייק מיניה לרב הונא אלא דיש לומר דהברייתא מיירי בשהבעה"ב מיסב עמהן דהוא הבולע והאורח מברך וכיון שרבים הם האורחים צריך סימן במים אחרונים לתקן עצמו מי שהוא המברך:

מתניתא בשלחן של שיש וכו'. לטעמיה דב"ש ניחא האי אוקימתא ואתיא כדהתם דאיקי טעמא דפלוגתייהו דב"ש סברי אסור להשתמש בשלחן שהוא שני לטומאה והלכך אין כאן חשש להניחו על שלחן וזהו ממש כדהכא דהא שני לטומאה היא המדרגה הפחותה שבכלים דאי אתה מוצא טומאה בכלים אלא ראשון לטומאה והוא מן התורה כשנטמאו באב הטומאה ושני לטומאה מצינו בכלים מדרבנן דוקא והיינו על ידי משקין כמבואר בהלכה דלעיל והמשקין לעולם תחלה הן כשנטמאו בדבר המטמא ונמצא שאין טומאה לכלים כ"א שני ומשני ולמטה אי את משכחת לה וכשאין השלחן שני נמצא טהור לגמרי הוא וזהו דקאמר הכא בשלחן של שיש דאי אתה מוצא בו טומאה כלל וכלומר הכא לא בשלחן של עץ דמשכחת לה טומאה גביה עד מדרגת שני לטומאה וכגון שהוא של פרקים ויכול הוא להיטלטל וכדתנן בריש פ' ע"ז דכלים לענין שלחן הכפול ופ' ע"ז שם דבעינן שיהא מיטלטל וזה מבואר מיהו לב"ה צ"ל דליכא טעמא הכא אלא להא דקאמרי מניחו על הכסת אבל להא דמסיים התם שאם אתה אומר על שלחן גזרה שמא יטמאו משקין שבמפה מחמת השלחן דקסברי מותר להשתמש בשלחן שני לטומאה וכמו שכתבתי בפירושא דמתני' א"כ למאי דקאמר הכא דבשלחן שאינו מקבל טומאה עסקינן אין כאן טעם אליבא דב"ה מפני מה אינו מניחו על השלחן והיה צריך לפרש דעל הכסת דקאמרי לאו על הכסת דוקא קאמרי אלא אף על הכסת ובתוספתא פ"ה גרים תרי טעמי אליבא דב"ה חדא כדמייתי הכא ספק משקין לידים טהור דבר אחר אין נטילה לחולין מן התורה וזהו טעם הב' דמייתי הכא ומסיים שם אלא מקנח ידיו במפה ומניחה על הכסת שאם אתה אומר על השלחן שמא יטמאו משקין שבמפה מחמת השלחן ויחזרו ויטמאו את האוכלין וזהו כדמייתי התם והשתא נימא דלטעם הראשון איכא למימר דבשלחן טהור עסקינן ולא בעינן טעמא כ"א למאי דקאמרי ב"ה דמותר להניחו על הכסת ותו לא וטעם השני דקמפרש אליבא דב"ה היינו בשלחן טמא דאז דוקא על הכסת ולא על השלחן ולא תיקשי דהא אכתי גם על השלחן מותר דהא מיהת ליכא כאן אלא ספק משקין דקי"ל דהוא טהור בכל הספקות בין באוכלין בין בכלים דהאי נוכל לשנויי דהואיל דאיכא פלוגתא בהאי דינא דלר' יוסי בפ"ד דטהרות דקאמר ספק משקין לאוכלין טמא לכלים טהור וזהו בעיות ר"ע רבו כדאמרי' בפ"ק דפסחים דף י"ח הלכך קאמר בתוספתא והכא כן דאתיא

אליבא

שנויי נוסחאות (בו"א) מיא בד"ו ליתא. (בו"ג) דקיצי בד"ו דקצי. (בו"ו) רבה בד"ו רבא.

חדושי רד"א

שלחן של שיש כו'. נ"ב מתניתין דקתני מניחין על השלחן מיירי בשולחן של שיש כו' שאינו מקבל טומאה ואין לחוש שיטמא משקים שבמפה מחמת השלחן ויחזרו ויטמאו האוכלין:

עמודי ירושלים

באמצע המזון מתחילין מן הגדול ע' בהליכות עולם (בחי' לברכות דמ"ו ובחי' ליו"ד סי' פ"ט) שכ' וז"ל ואין מברכין בנט"י שבין תבשיל לתבשיל תר"י פ' ג' שאכלו ולכאורה הוא נגד ירושלמי דפ' אלו דברים דאיתא שם באמצע המזון מתחילין מן הגדול ע"ש עכ"ל. ולפי מה שפי' הפני משה דקאי על מזיגת הכוס וכתב דכן איתא בתוספתא סדר למזיגת הכוס בתוך המזון מתחיל מן הגדול כו' ע"ש לק"מ על התר"י וז"פ:

טוב ירושלים

ר"ז סליק גבי ר"א לקיסרין כו' עי' בבלי מ"ו א'. ומה"פ כ' ליישב בדברי הרשב"א ולי ק' טובא ע"ד הרשב"א דהא רשב"י טעמא קאמר כדי שיברך לבעה"ב וא"כ מה בכך דכשעשה בעבורו הסעודה ה"ה הבעה"ב והוא האורח הא מ"מ ה"ל לר"ז לברכו, ואולי שנתנו במתנה ולע"ק בזה ולכאורה ה"נ דלהכי א"ל ר"א לר"ז ליברי לן מר משום דר"ז כהן היה כמש"ל פ"ד ה"ח ופ"ז ה"א ולקמן ה"ה וא"כ הוא קודם למצוה ע"נ ספ"ה ומש"ש בס"ד, אבל לפ"ז משמע דא"ל ליתן לברך בהמ"ז דוקא לכהן וא"נ ברשות כהנים ועי' או"ח סר"א ובמג"א שם דאל"כ איך מחל ר"ז על כהונתו במקום מצוה כזו ועי' סי' ס"ח ובמה"פ שם בשם מרדכי דגיטין, ואמנם בל"ז לא אתי שפיר לפמ"ש בבבלי נ"ה א', דהנותנין לו כוס ש"ב ואינו מברך מקצרין לו ימו"ש א"כ אמאי לא חש לזה, וע"ש ברש"י שפי' משום דמברך לבעה"ב, ואפשר דאדרבה כיון דהוא היה כהן א"כ בל"ז היה מברך אותו ואין לחוש לזה, והנ"ל מזה דברכת אורח לבעה"ב לאו כ"ע ס"ל הכי ומה"ט נהגו להקל בזה ופוק חזי מאי דעמא דבר, אך י"ל דדוקא בכוס ש"ב הוא דצריך לברך לבעה"ב אבל בל"ז א"ל א"כ י"ל דכאן לא היה כוס וא"כ לפ"מ דאסקינן בבבלי כאן נ"ב א', פלוגתת תנאים בבהמ"ז אם טעונה כוס א"כ י"ל דר"ז ס"ל דבדלכ"ה אע"כ או שלא נתן לו כוס דאל"כ ל"ה מחזירו וכאמור ומכיון שאינו בכוס שפיר י"ל דבעה"ב מברך ומיושב בזה קו' תוס' דר"י אדר"י די"ל דמה שבעה"ב מברך היינו בלא כוס אבל כשיש כוס אז אורח מברך כדי שיברך לבעה"ב ומוציא לפ"מ דלא נהיגין לברך